

Grau de Filologia Catalana

Treball de Fi de Grau

Curs 2022-2023

La traducció de les *Rondalles mallorquines* al castellà i a l'anglès

NOM DE L'ESTUDIANT: Aina Juan de Javier

NOM DEL TUTOR: Maria Pilar Perea Sabater

Barcelona, 19 de juny de 2023

DECLARACIÓ D'AUTORIA

Amb aquest escrit declaro que sóc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres. Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 19 de juny de 2023

Signatura:

A solid black rectangular box used to redact the signature of the author.

Agraïments

Li agraeixo a la Maria Pilar Perea Sabater tota l'ajuda que m'ha ofert i, sobretot, la seva capacitat per encomanar l'entusiasme per Alcover.

RESUM

Aquest treball compara diverses narracions de *l'Aplech de Rondayes Mallorquines d'En Jordi des Recó* d'Antoni Maria Alcover, que va començar a publicar l'any 1896, amb la traducció al castellà de Teodor Llorente Falcó i amb la traducció a l'anglès de George Ezra Dane i Beatrice J. Dane. Es parteix de les hipòtesis que els trets dialectals mallorquins i la característica oralitat de les rondalles no es traslladen als textos meta. L'anàlisi es basa en la comparació de tres rondalles mallorquines amb les seves traduccions, la primera de les quals –*Un geperut i un gigant*– es trasllada al castellà; la segona, –*Una al·lota desxondida*– a l'anglès i, la darrera, –*Es llop i s'euveya*– a ambdues llengües. Amb aquest objectiu, s'examinen els següents aspectes: la traducció de l'estructura, la marca de l'oralitat, les frases fetes, els canvis lèxics i els mots dialectals. La conclusió de l'estudi corrobora les hipòtesis inicials.

Paraules clau: Rondalla, Antoni Maria Alcover, Traducció, Dialecte, Oralitat.

ABSTRACT

The aim of this paper is to compare the folk-tales of *l'Aplech de Rondayes Mallorquines d'En Jordi des Recó* written by Antoni Maria Alcover, who started this project in 1896, with the Spanish translation by Teodor Llorente Falcó and the English translation by George Ezra Dane and Beatrice J. Dane. The thesis of this work is that the Majorcan dialect and the orality of these narrations are not translated into the target text. Three stories written in Majorcan Catalan have been selected to compare them with their translation: one of them –*Un geperut i un gigant*– is translated into Spanish; another one –*Una al·lota desxondida*–, into English and the other –*Es llop i s'euveya*–, into both languages. With this goal in mind, some aspects have been studied: structure, orality, set phrases, changes in vocabulary and dialectical words. The conclusion of the study confirms the starting hypothesis.

Key words: Folk-Tale, Antoni Maria Alcover, Translation, Dialect, Orality.

Índex

1. PRESENTACIÓ	7
2. INTRODUCCIÓ	7
3. OBJECTIUS	8
4. HIPÒTESIS	8
5. METODOLOGIA	8
6. MARC TEÒRIC	9
6.1. <i>La traducció del dialecte</i>	9
6.1.1. El paper de la variació lingüística	10
6.1.2. La importància del dialecte en el text	11
6.1.3. Mecanismes de traducció del dialecte	11
6.2. <i>L'Aplech de Rondayes mallorquines</i>	17
6.2.1. Gènesi de l' <i>Aplech</i>	17
6.2.2. La llengua de l' <i>Aplech</i>	19
6.3. <i>Les traduccions de les rondalles</i>	21
6.3.1. Traducció al castellà: Teodor Llorente Falcó	22
6.3.2. Traducció a l'anglès: George Ezra Dane i Beatrice J. Dane	24
7. ANÀLISI DE LES TRADUCCIONS	25
7.1. <i>Traducció al castellà: Un geperut i un gigant</i>	25
7.1.1. Estructura	25
7.1.2. Marca de l'oralitat	28
7.1.3. Frases fetes	29
7.1.4. Canvis lèxics	31
7.1.5. Mots dialectals	32

7.2. Traducció a l'anglès: <i>Una al·lota desxondida</i>	33
7.2.1. Estructura	33
7.2.2. Marca de l'oralitat	34
7.2.3. Frases fetes	34
7.2.4. Canvis lèxics	36
7.2.5. Mots dialectals	37
7.3. Traducció castellana i anglesa: <i>Es llop i s'euveya</i>	38
7.3.1. Estructura	38
7.3.2. Marca de l'oralitat	39
7.3.3. Frases fetes	40
7.3.4. Canvis lèxics	41
7.3.5. Mots dialectals	42
8. CONCLUSIONS	42
BIBLIOGRAFIA	
ANNEXOS	

1. PRESENTACIÓ

La idea d'aquest treball sorgeix, en termes generals, de l'interès per la dialectologia catalana. Si filem més prim, s'ha volgut analitzar el mallorquí de les *Rondayes* pel lligam familiar que m'uneix amb l'illa de Mallorca. Aquesta proximitat amb les persones, inevitablement, produeix un acostament cap a la seva llengua, el mallorquí. A l'*Aplech* es reproduceix de manera veraç la llengua parlada; aquesta característica permet fer un estudi de la llengua des de la literatura.

A partir d'aquí, he volgut veure com es transporta la riquesa lèxica, d'un àmbit tan local, a un altre espai amb unes coordenades lingüístiques completament diferents. Així doncs, es vol examinar com s'ha desenvolupat la responsabilitat de traduir aquest univers lingüístic tan concret al castellà i a l'anglès, dues llengües que domino. En la realització d'aquesta anàlisi és impossible no pensar en la frase *traduire és trahir*; tanmateix, es volen veure les solucions emprades pels traductors i considerar si reproduïen fidelment l'expressió de les rondalles.

2. INTRODUCCIÓ

Antoni Maria Alcover comença l'any 1896 la publicació de l'*Aplech de rondayes mallorquines*, en el qual recull les narracions que li contenen els pobladors de l'illa. En vida del manacorí, el recull s'amplia fins a tretze volums, tasca que reprèn, després de la mort d'Alcover, Francesc de Borja Moll mitjançant les notes del seu mestre. L'*Aplech* sorgeix de la necessitat de conservar les rondalles de l'illa, les quals, per la seva característica oralitat, podrien caure en l'oblit. La feina folklorística d'Alcover acaba esdevenint un monument per a la llengua, ja que s'hi plasmen les formes genuïnes de la parla mallorquina de l'època. D'aquesta manera, s'hi reproduïen els trets dialectals, així com un retrat de la llengua col·loquial i espontània. Posteriorment, Grimalt i Guiscafrè (1996) fan una edició crítica de l'obra.

L'*Aplech de rondayes mallorquines* s'ha traduït de manera parcial a diverses llengües: castellà, anglès, francès, alemany, rus, txec, romanès i japonès. La traducció comporta una sèrie de dificultats pel trasllat d'un univers lingüístic tan local i concret a una altra llengua. Aquest treball, se centra en les traduccions castellana i anglesa, mitjançant les quals es pot fer una anàlisi comparativa amb l'original mallorquí. Quant al

castellà, Teodor Llorente Falcó tradueix una selecció de rondalles, l'any 1914, sota el títol *Cuentos maravillosos*. Més endavant, amplia aquest recull i publica, l'any 1928, un segon volum, *Nuevos cuentos maravillosos*. En el cas de l'anglès, George Ezra Dane i Beatrice J. Dane tradueixen tretze relats, els quals publiquen sota el títol *Once there was and was not* l'any 1931. Posteriorment, David Huelin tradueix unes altres rondalles a l'anglès. Així doncs, l'any 1945 publica el llibre *Folk-Tales of Majorca*.

3. OBJECTIUS

L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar com s'han traduït les rondalles al castellà i a l'anglès. Concretament, interessa determinar si es transporten els trets dialectals del mallorquí als textos meta. Així mateix, es pretén estudiar com es reflecteix el caràcter oral, present en els textos de partida, en les traduccions. Un cop analitzades per separat, es volen establir les semblances i diferències entre les traduccions castellana i anglesa.

4. HIPÒTESIS

Com a hipòtesi de partida d'aquest treball, es creu que els trets dialectals, ja siguin mots o frases fetes, s'han traduït a una varietat estàndard en el text d'arribada. En aquesta línia, també es considera que l'oralitat, tan marcada en les rondalles alcoverianes, no s'haurà conservat en les traduccions.

5. METODOLOGIA

Per a l'elaboració d'aquest treball s'han seleccionat tres rondalles del Tom IV de *Rondalles mallorquines*. Es tracta de la segona edició d'aquest volum, publicada l'any 1923. Les edicions posteriors, tant la de Moll com la de Grimalt i Guiscafrè, no resulten adients per a aquest treball, ja que s'hi produeixen canvis lèxics i gràfics. Per contra, cal recórrer als textos redactats per Alcover, amb el vocabulari que va decidir incloure-hi. Com que no totes les rondalles de l'*Aplech* estan traduïdes, s'han triat narracions que formin part del volum castellà *Cuentos maravillosos* o de l'anglès *Once There Was and Was not*.

En concret, s'analitzen les rondalles *Un geperut i un gigant*, *Una al·lota desxondida* i *Es llop i s'euveya*. En primer lloc, s'escull la rondalla *Es llop i s'euveya* perquè és l'única que està traduïda tant en castellà com en anglès, sota els títols *El lobo y la oveja* i *The Wolf and The Sheep* respectivament. A través d'aquesta rondalla es poden analitzar els mecanismes de traducció emprats en les dues llengües. Després, se seleccionen les altres dues rondalles. D'una banda, s'elegeix *Un geperut i un gigant*, la qual està traduïda al castellà com a *El jorobado y el gigante*. D'altra banda, s'ha optat per *Una al·lota desxondida*, que apareix entre les traduccions a l'anglès amb el títol de *The King's Choice*.

6. MARC TEÒRIC

6.1. La traducció del dialecte

Un traductor que s'encara amb una obra literària amb trets dialectals ha d'afrontar la tasca de traducció d'una manera concreta. S'ha escrit bibliografia sobre les diferents opcions a les quals es pot recórrer; de la mateixa manera, les traduccions ja existents de llibres marcadament dialectals són un testimoni de les estratègies que s'han utilitzat tradicionalment. Tanmateix, cada traductor emprèn un projecte diferenciat dels altres, per la qual cosa ha d'escollir els mecanismes de traducció que consideri més adients per al text que treballa.

Per començar, és imprescindible analitzar la llengua del text base. D'aquest estudi s'ha de poder destriar quin és el paper de la llengua en l'obra i dictaminar la importància que hi té el dialecte. Encara que es tracti d'un text marcadament dialectal, s'ha de tenir en compte que en les obres literàries no hi ha el reflex exacte de la parla d'un territori, sinó les tries que n'ha fet l'autor. Per tant, a banda de l'estudi dialectal del text, s'analitza l'estilística, de manera que «s'estudiarà la presència de la variació lingüística en el llenguatge literari com a part del propòsit artístic de l'autor» (Briguglia, 2013: 39-40). Giugliano i Alsina (2019: 5) parlen del concepte *oralitat ficcional* per referir-se als trets de la parla que l'autor decideix plasmar. Així doncs, s'entén que probablement no es mostrin totes les característiques pròpies de la parla; en canvi, hi veiem les més significatives, que remeten a una hipotètica oralitat. Tot i això, depèn de l'autor de cada text literari si la llengua oral que imprimeix en el text vol ser més o menys mimètica de la parla genuïna.

6.1.1. El paper de la variació lingüística

Un text amb presència de formes dialectals és una mostra de la variació lingüística, la qual no remet exclusivament al dialecte geogràfic; per contra, es tenen en consideració altres coordenades lingüístiques. Es pot dividir l'estudi de la variació lingüística en dos pols: la varietat d'ús i la varietat d'usuari. D'una banda, la varietat d'ús fa referència al context concret en el qual té lloc la conversa (Agost, 1998: 84-85). Aquest tipus de varietat queda lligada al concepte de registre, el qual determina el grau de formalitat en funció d'elements com el canal o la relació entre emissor i receptor (Briguglia, 2013: 42). D'aquest context es pot destacar el camp, el tenor i el mode. El camp fa referència al tema que s'està tractant; cada tema implicarà seguir unes estructures determinades de la parla. Seguidament, el tenor és un altre aspecte que s'ha de tenir en compte en la variació d'ús. El tenor determina la relació que s'estableix entre emissor i receptor. El vincle entre els interlocutors depèn de variables com la relació de poder –que pot ser igual o desigual–, el grau de familiaritat o el d'implicació afectiva (Marco, 2002: 71). El mode també és un factor que s'ha de tenir en compte en la variació d'ús, ja que en funció del canal de producció s'utilitza un registre amb un grau més o menys elevat de formalitat (Briguglia, 2013: 42).

D'altra banda, la variació d'usuari determina les tries lingüístiques que caracteritzen un parlant. Hi ha diversos factors que propicien que un individu pronunciï d'una manera específica un enunciat. Un tret determinant és el factor temporal, ja que la llengua canvia al llarg del temps; d'aquesta manera, es poden observar diferències lingüístiques notables en èpoques històriques diferents, però en un mateix període també hi ha divergències lingüístiques segons l'edat dels parlants. La variació dialectal –o també anomenada geogràfica– interessa especialment per a aquest treball. L'adscripció a un territori motiva unes opcions de la llengua que són distintes de les d'un altre. Els trets socials que singularitzen un individu també afecten la llengua. Entre les característiques socials, es pot destacar l'estatus, el sexe o el nivell d'educació. Aquests factors –temporal, dialectal i social– contribueixen a la construcció de l'idiolecte, el qual és la manera característica de parlar d'un individu en concret¹ (Agost, 1998: 85).

¹ Catford (1998: 85) defineix l'idiolecte de la següent manera: «the language variety related to the personal identity of the performer»

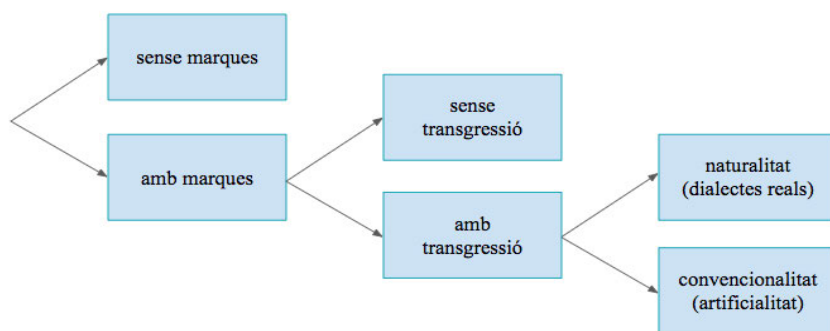
6.1.2. La importància del dialecte en el text

Així doncs, s'ha observat que la variació lingüística presenta una sèrie de característiques que depenen de l'ús i de l'usuari. Totes les variables contribueixen a la configuració d'una parla concreta, la qual es reproduceix en el discurs literari. Per a l'objectiu que s'ha proposat aquest treball interessa sobretot el factor geogràfic, el qual comporta una sèrie de característiques lingüístiques que particularitzen la llengua d'un lloc. Es reflecteixen en els diferents nivells de la llengua: fonètic, morfològic, sintàctic i lèxic. En una obra amb elements dialectals, el traductor localitza els trets distintius del territori i decideix com transportar-los al text d'arribada, és a dir, s'ha d'escollir com traduir els trets dialectals a una llengua diferent.

Partim de la idea que si l'autor introdueix el dialecte, en particular, o la variació lingüística, en general, «és sempre per una raó que respon a la seva visió del món i a la realitat de la qual es nodreix la seva obra» (Briguglia, 2013: 46). Per tant, el traductor s'ha de plantejar irremeiablement com traduir aquests trets específics per la rellevància que tenen en el text de partida. Més endavant, s'esmenten les opcions que té al seu abast, però d'entrada, és important remarcar que no es pot ignorar la presència dialectal en l'original. La traducció té com a objectiu transmetre el mateix efecte en el text d'arribada que el produït en el de partida (Agost, 2013: 87), i el dialecte és un dels elements que singularitzen i creen un estil concret en l'obra literària original. En paraules de Pergnier (1972, apud Agost, 1998: 86) : «le dire est universel, et traduire consiste à retrouver cette universalité potentielle dans le singulier du message à travers et au-delà du social, qu'est une langue particulière».

6.1.3. Mecanismes de traducció del dialecte

Per poder traspasar el dialecte d'una obra literària a una altra llengua, el traductor ha d'escollir quin mecanisme emprar. Principalment, el traductor ha d'elegir entre l'anostrament i l'estrangerització. L'opció de l'anostrament propicia l'elecció de la llengua estàndard, de manera que no s'introdueixen termes que resultin estranys al lector. En canvi, l'estrangerització defensa conservar les marques dialectals, de manera que en el text d'arribada s'inclouen lèxic i expressions en la llengua original, que poden estar o no explicats mitjançant notes (Briguglia, 2013: 50). Marco (2002: 81) presenta les opcions a l'abast del traductor a través d'una sèrie de dicotomies.

Quant a la primera dicotomia –amb o sense marques– es tracta de l’elecció de traduir o no els elements dialectals. Sovint s’ha decidit no traduir-los, que seria l’opció de l’anostrament, que té com a avantatge que la traducció és més senzilla i que el text d’arribada és més fàcil de llegir, ja que els lectors no han de fer un esforç per entendre els trets dialectals (Marco, 2002: 81). En diversos estudis es defensa aquesta opció perquè es posa l’èmfasi en els receptors del text (Briguglia, 2013: 57). La traducció catalana de *Hard Times* és un exemple de l’estratègia de l’anostrament. Com a contrapartida d’aquesta via, el text de Dickens presenta variació lingüística segons la classe social del personatge, la qual cosa no queda reflectida en el català estàndard que empren tots els integrants en la traducció del llibre (Marco, 2002: 82). En paraules d’Azevedo (1998: 42), quan s’estandarditza la parla marcada, «the characters themselves are reshaped and their relationships, not only with each other but also with the reader, are substantially altered».

Per contra, el traductor pot optar per l’opció contrària, la d’incorporar-hi marques dialectals. L’elecció de fer visible el dialecte original s’ha rebutjat tradicionalment i està contraindicada en la bibliografia. De nou, el motiu n’és, principalment, la comunitat receptora. Així doncs, es creu que els receptors no veuran amb bons ulls un text que costi més de llegir perquè incorpora elements desconeguts. Es considera que hi hauria una valoració negativa per la manca de tradició en la traducció del dialecte. En aquesta línia, si la llengua meta és minoritària, es creu que la introducció de fórmules fora de l’estàndard o no normatives dificulten el procés de normalització lingüística. Tot i això, estandarditzar el dialecte en la traducció implica la pèrdua de bona part de l’essència del text original, amb la consegüent pèrdua de riquesa i identitat. A més, l’argument adduït en el cas de l’anostrament –que la incorporació de trets que no siguin estàndard dificulta la normalització lingüística– es pot mirar des d’una altra òptica. D’aquesta manera, la

incorporació de nous termes en la llengua escrita suposa un enriquiment del lèxic, ja que les obres literàries inclourien termes que tradicionalment n'havien quedat exclosos (Briguglia, 2013: 57)².

En cas que el traductor emprengui la tasca de traduir el dialecte marcat, se li presenta una nova disjuntiva: la de traduir el text amb transgressions o sense. En ambdós casos, normalment s'opta per l'opció de traduir el dialecte per un registre. De forma habitual, es marca el caràcter oral de la conversa mitjançant un registre col·loquial, caracteritzat per l'espontaneïtat i la manca de formalitat. Briguglia (2013: 58) destaca que és una opció força comuna en el camp de la traducció. Malgrat la possibilitat de traduir dialecte per registre, Marco (2002: 83) remarca que és difícil traduir l'oralitat sense transgressions, ja que les marques no normatives contribueixen a destacar l'oralitat. Tot i això, les transgressions poden resultar inconvenients per la manca de tradició, la qual cosa pot ser nociva si en una llengua encara s'està consolidant el registre estàndard³.

A través d'alguns exemples de traduccions al català, es comprova que el recurs de traduir dialecte per registre és força estès. «Trobem, doncs, l'estratègia de traduir una varietat d'usuari per una varietat d'ús» (Briguglia, 2013: 147). En les traduccions al català de dues obres de Pasolini s'ha emprat aquest mecanisme. Es tracta de les novel·les *Una vida violenta*, traduïda per Maria Aurèlia Capmany i, *Nois de vida*, per Joan Casas. En el cas de la traducció de Capmany, es veu l'èmfasi del llenguatge oral a través d'interjeccions i repeticions; a més, destaca l'ús del lèxic caló (Briguglia, 2013: 134). Quant a *Nois de vida*, Casas també mira d'insistir en l'oralitat de l'obra; per això hi trobem trets del català xava i caló. En aquesta línia, fa servir un català no estandarditzat, el qual es reflecteix en els diferents nivells de la llengua; és a dir, en la morfologia, el lèxic i la sintaxi (Briguglia, 2013: 138-141). En una entrevista, el traductor fa explícita la seva adhesió a un tipus de traducció no estandarditzada, ja que amb l'estàndard no se sent prou

² Azevedo (1998: 42) afirma: «Literary dialect is a powerful means of defamiliarization that encourages the reader to take a new look at the characters and the way they speak».

³ Boix (2006: 58) posa d'exemple la sèrie *Poble Nou* per explicar l'ús de formes normatives i no normatives: «proposa fer versemblants les varietats populars mitjançant un nombre limitat de marques o particulars lingüístics, mitjançant pinzellades, sobretot de caire lèxic i fraseològic, fins i tot no normatives, mentre que la morfosintaxi i el lèxic s'ajustarien més estrictament a la normativa».

còmode (Briguglia, 2011: 268)⁴. Tot i això, llavors tenia certes reticències per la normativa i, actualment, hauria fet una traducció més atrevida. Quant a la traducció de *Nois de vida*, explica que va analitzar la versió d'*Una vida violenta* de Capmany. Encara que hàgim vist que ambdós traductors decideixen traduir un dialecte per un registre, Casas fa la següent declaració sobre la traducció de Capmany: «Jo tenia la sensació que al seu idioma li faltava barri» (Briguglia, 2011: 269). De manera que, malgrat que es comparteixi l'estratègia de traducció, els resultats sempre depenen de la individualitat del traductor.

La traducció *La coneixença del dolor* que fa Xavier Riu de l'obra de Gadda també recorre a la tècnica de canviar la variació d'usuari per la d'ús; per fer-ho busca formes col·loquials que expressin l'oralitat. Malgrat això, en la seva traducció hi trobem altres mecanismes. En alguns diàlegs de la novel·la opta per fer una barreja entre català estàndard i deixar trets del napolità de l'original; en altres parts directament conserva tota la intervenció en napolità (Briguglia, 2013: 147). Alguns traductors, com hem vist mitjançant l'exemple de Riu, volen preservar elements de l'original. En aquest cas, es transcriuen frases senceres en la llengua del text base. En altres obres literàries, com a *Nois de vida*, es conserven en la llengua original, l'italià, noms propis i topònims, mentre que la major part de la novel·la està redactada en un català col·loquial⁵.

La tercera disjuntiva que presenta Marco (2002: 81) és entre traduir mitjançant dialectes reals, que és l'opció de la naturalitat, o artificials, és a dir, la via de la convencionalitat. Totes dues presenten inconvenients que provoquen que molts traductors les descartin. Si s'opta per la via de la convencionalitat, es pot donar el cas que el text d'arribada resulti poc familiar als lectors, de manera que no se sentin identificats amb la llengua que es reproduïx en el text (Marco, 2002: 83). Tot i això, és una manera de marcar el text sense haver d'escollir cap varietat en concret i que pot ajudar a caracteritzar els personatges perquè empenen un llenguatge allunyat de l'estàndard.

Un exemple podria ser la traducció catalana de *The adventures of Huckleberry Finn*. Joan Fontcuberta singularitza el personatge de Jim a través d'un llenguatge amb

⁴ Casas pren com a referència el model lingüístic de Pasolini: «la idea de la llengua concebuda com a una sinusoïde, que pot arribar fins als nivells més alts i de prestigi literari del toscà procedent de Dant, i també pot baixar fins a la parla de la barriada popular de Roma» (Briguglia, 2011: 268).

⁵ Briguglia (2013: 141) afirma que s'ha «trobat un camí d'aproximació intermedi, respectuós amb el text original, però també transgressor».

trets subestàndard. Jim és negre, mentre que la resta de personatges són blancs; per aquest motiu, el traductor havia de distingir la seva parla. El mecanisme de Fontcuberta és «l'ús sistemàtic d'una sèrie de peculiaritats fonètiques, amb les corresponents grafies» (Marco, 2002: 85).

Maria Antònia Oliver expressa el següent per a la traducció de *Moby Dick*: «Vaig pretendre escriure en català tal com Melville ho hauria fet si hagués escrit en català. Però vigilant sempre que es conservés el punt d'exotisme que hi ha en el llibre» (Giugliano i Alsina, 2019: 12). Si concretament aquesta afirmació, veiem que Oliver dibuixa un text en el qual s'entrellacen registres diferents. En l'original anglès, de la mateixa manera que a *The adventures of Huckleberry Finn*, s'hi inclou la parla marcada dels afroamericans, la qual no té equivalència en cap dels dialectes catalans. Per aquest motiu, la variant geogràfica es tradueix mitjançant recursos lingüístics que generen l'efecte d'oralitat⁶. D'aquesta manera, s'acaben construint idiolectes dels personatges que no podem ubicar en cap lloc concret. A tall d'exemple, en la traducció catalana, el personatge de Fleece canvia totes les *r* per *d*; d'aquesta manera, es mostra una parla col·loquial i individualitzada (Giugliano i Alsina, 2019: 25-27).

Es pot optar per l'altre camí de la disjuntiva, en altres paraules, traduir dialecte per dialecte. Es tracta d'una opció molt desaconsellada en la bibliografia perquè es considera que pot ofendre la comunitat receptora la qual empra el dialecte escollit, o que pot tenir efectes còmics no desitjats (Marco, 2002: 84-85). Un altre argument adduït és que en dues comunitats lingüístiques diferents no trobem dialectes equivalents, ja que no hi ha la mateixa configuració geolectal. Briguglia (2013: 59-60) analitza la parla del guardabosc de Yorkshire en la novel·la *Lady Chatterley's Lover*. Proposa l'opció de traduir el seu idiolecte en bable o èuscar, però les circumstàncies socioculturals que envolten el personatge no tenen un equivalent senzill de trobar.

Les dues versions catalanes de *Pigmalió*, la de Joan Oliver de 1957 i la de Xavier Bru de Sala de 1997, transporten l'univers londinenc de Bernard Shaw a la Barcelona de 1957 i 1997, respectivament. D'una banda, en la traducció d'Oliver, el personatge

⁶ En aquesta línia, Azevedo (1998: 28) defensa el dialecte literari: «Literary dialect emulates speech by combining a few salient features to suggest a way of talking considered deviant in relation to an accepted standard».

principal, Roseta, parla un català popular o xava i fa ús de múltiples malapropismes. D'altra banda, Rosita, en la versió de Bru de Sala, utilitza una barreja entre català i castellà i té una pronúncia de castellà meridional. Així doncs, tant Roseta com Rosita serveixen de mostra de la situació sociolingüística de dos moments diferents a Barcelona, motiu pel qual la protagonista té un idiolecte diferent en cadascuna de les traduccions (Boix, 2016: 62-77)⁷.

Malgrat els inconvenients que poden contribuir a descartar aquest mecanisme de traducció, alguns traductors sí que s'hi han atrevit. Les novel·les italianes de Camilleri es caracteritzen per la multiplicitat de dialectes, els quals Josep Julià amb *Quell merdé horrible de via Merulana* i Pau Vidal amb *L'òpera Vigata* han traduït mitjançant els diversos dialectes del català. Julià considera que el català «facilita la traducció dialecte per dialecte perquè conté moltes varietats no marcades socialment i totes comprensibles pels parlants» (Briguglia, 2013: 61). Amb aquesta concepció en ment, veiem com Julià trasllada els dialectes italians al català. A *Quell merdé horrible de via Merulana* tradueix el parlar de Roma pel de Barcelona; el de Nàpols, pel de València; el de Molise, pel de Lleida; el de Venècia, pel de l'Empordà i, el de Milà, pel de Mallorca (Briguglia, 2013: 155).

A través dels exemples de Camilleri veiem que alguns traductors han trobat maneres d'emprar el mecanisme de traduir dialecte per dialecte. Per fer-ho, s'han de tenir en compte les implicacions ideològiques que comporta escollir un dialecte en concret. Julià (Briguglia, 2013: 272) explica que si en un text hi ha més d'una varietat lingüística, necessàriament també n'hi ha d'haver més d'una en la traducció, ja que no s'estaria traduint si totes les varietats es traslladessin en estàndard. En la defensa de la seva opció de traducció, Julià (1997: 571) respon que si no es pot traduir dialecte per dialecte per manca d'equivalència entre territoris, llavors tampoc es pot traduir una llengua per una altra⁸.

⁷ «S'ha comprovat, doncs, com el context sociopolític de la societat receptora de la versió meta condiona els trets sociolectals i interlingüístics que s'hi reflecteixen» (Boix, 2016: 77).

⁸ En les seves paraules: «s'ha de dir que els problemes de versemblança per qüestions geogràfiques són també teòricament insalvables en totes les traduccions, són inherents a la repetida i teòrica "impossibilitat de traduir", però no han impedit mai una bona pràctica traductora» (Julià, 1997: 571)

6.2. *L'Aplech de Rondayes mallorquines*

Una rondalla, segons la definició de Grimalt (1994: 59) és una «narració anònima, transmesa oralment, en prosa, de fets presentats com a imaginaris». Com es tracta d'una narració oral, ens trobem davant d'un text que no queda fixat per l'escriptura i que es transmet de generació en generació. Així doncs, una rondalla és una narració que forma part de la tradició; tot i això, depèn de l'acció concreta de contar-la i, una vegada s'ha narrat, existeix com a producte (Grimalt, 1994: 59).

6.2.1. Gènesi de l'*Aplech*

A l'article «Com he fet mon “Aplech de Rondaies mallorquines”», Alcover (1983) explica que la idea de fer una recopilació de rondalles s'origina a partir de la descoberta dels llibres d'Antonio de Trueba, el qual reuneix contes populars en castellà. El llenguatge de Trueba no és el mateix que en la resta de llibres que ha llegit en aquest idioma; per contra, s'assembla a la llengua oral emprada per narrar les rondalles mallorquines que havia escoltat des de la infància. Arran d'aquesta connexió amb els llibres de contes populars, emprèn un camí similar, però amb les narracions que s'expliquen oralment a Mallorca (Alcover: 1983, 123).

El manacorí pren la decisió de començar a recopilar les rondalles l'any 1889. A aquest propòsit hi contribueix una finalitat patriòtica: la de salvar les rondalles. En paraules d'Alcover (1983: 136): «No me poria resignar a veure desaparèixer unes conterelles que, rebudes dins els bressos del poble enamorat d'elles, foren ses xalestes y dolces companyones per espay de tants de sigles». Com es tracta de literatura oral, la seva vitalitat depèn de les persones que les narren i de les que les escolten. Així doncs, sabem que a finals del segle XIX comença a desaparèixer la literatura oral. D'aquesta manera, transcriure-les és un mecanisme de prevenció per evitar que les rondalles acabin oblidant-se. Per l'època de gestació de l'*Aplech* podem assegurar que la idea d'Alcover coincideix amb l'ideal romàntic d'exaltació del mateix poble i de les seves tradicions (Grimalt: 1996,

11). Cal remarcar que el recull de rondalles no és una obra de creació literària, sinó de conservació del patrimoni cultural de l'illa (Grimalt, 1996: 23).

Alcover comença a recopilar les narracions demanant als seus cercles més propers que li contin les que coneguin. Així doncs, els pregunta als seus pares, germans i treballadors de la casa. A mesura que ja ha consultat les persones més pròximes, recorre a d'altres, les quals prefereix que siguin analfabetes per assegurar-se que totes les contarelles recollides provenguin de la tradició oral. Tot i això, també aplega rondalles explicades per gent que sap llegir i escriure; en aquest cas, els recorda que és important que només li contin aquelles narracions que coneguin per transmissió oral i no cap que hagin pogut trobar en algun recull d'històries (Alcover: 1983, 124)⁹. El mallorquí apunta les rondalles en unes llibretes de notes. En l'article esmentat anteriorment, Alcover (1983, 125) assegura que «era necessari replegar tot quant me contassen y tal com m'ho contassen y consignarho ab total fidelitat y exactitud a les meues llibretes de notes». Malgrat aquesta afirmació, Grimalt (1994: 61) clarifica que Alcover no transcriu, com podria semblar, tota la rondalla mentre li expliquen. En canvi, realitza la transcripció una vegada ja ha escoltat totes les variants.

A partir de les notes redacta la versió de les rondalles que s'imprimirà sota el pseudònim de Jordi d'es Racó. Alcover pretén plasmar la rondalla ideal a partir de les versions que ha anat escoltant. Sovint, li conta la mateixa rondalla més d'una persona, el nom de les quals sempre anota (Grimalt, 1994: 61-62). Com a problema del recurs de preguntar a diversos narradors, Grimalt (1996: 14) hi apunta la variabilitat. En cas que dues rondalles siguin molt paregudes, s'ha de destriar si són dos contes diferenciats o si es tracta de dues versions d'una mateixa narració. És el criteri d'Alcover el que ho dictamina.

Un tema força comentat de l'*Aplech de rondalles mallorquines* és el de la censura. Encara que se'n puguin trobar algunes mostres, en general es descarten les rondalles o passatges que continguin trets sexuals, escatològics o que es puguin considerar inapropiats. Es tracta d'una censura moral decidida per Alcover que pot presentar-se de diverses maneres: en alguns casos ni anota les rondalles amb aquests components, però en d'altres substitueix aquests passatges, si és possible, o suavitza allò que es descriu

⁹ En aquesta línia, Alcover (1983: 124) afirma: «Aqueixes foren les úniques fonts que desde un principi volguí utilitzar per treure les rondalles de mon aplech. Com més anà, més me confirmí en que no havia d'anar a beure a altres fonts; y ho he observat sempre, y encara ara ho observ».

(Grimalt: 1996, 15-16). El manacorí està convençut d'aquesta censura moral; els elements pornogràfics existeixen en la literatura popular mallorquina, com en totes les altres, però assegura: «jo hi he botat per damunt, tapantlo ab un drap ben estès» (Alcover, 1983: 126)¹⁰.

6.2.2. La llengua de l'*Aplech*

En un primer moment, per imitar Trueba, Alcover escriu les rondalles en castellà. Malgrat això, aviat ensenya les que ha redactat en aquesta llengua al bisbe Josep Miralles, el qual li recomana que les escrigui en «mallorquí rònech, tal com el parlen els mallorquins sense lletres» (Alcover, 1983: 123). Encara que de bon començament no estigués convençut de la proposta de Miralles, Alcover aviat descobreix que és la millor opció.¹¹

Hem vist que el procés de redacció es basa en escoltar primer les versions dels contadors per, una vegada recopilades totes les versions, redactar la rondalla ideal. Així doncs, no transcriu literalment el que li diuen els narradors i, per tant, no es reproduïen les paraules exactes que pronuncien. En aquesta línia, Alcover actua com un narrador més –encara que canviï el mitjà– perquè introdueix trets propis a les rondalles i hi fa alteracions (Grimalt: 1996, 23). Tot i això, per redactar aquesta «rondalla ideal» és imprescindible imprimir una llengua fidel a la parlada a Mallorca. Per fer-ho, es remarca la importància de conèixer-la. D'aquesta manera, es posa un èmfasi especial en la tasca dialectològica, la qual permet estudiar quins són els trets pròpiament mallorquins. Amb aquest interès en ment, el mallorquí de l'*Aplech* ha de ser un que «la gent del poble ho entengués y hi ves reproduït com un mirall son propi parlar, el mallorquí net y esporgat sense gens de mettàfera forastera» (Alcover, 1983: 125). El coneixement del vocabulari i fraseologia de Mallorca contribueix a la confecció del *Diccionari català-valencià-balear* el qual s'interessa per les diferències lèxiques entre les zones del domini lingüístic català (Alcover, 1983: 125).

¹⁰ En el paràgraf anterior s'indica els motius d'eliminar els elements sexuals, crus o atrevits: «Donchs bé, tot això va fora de mon aplech, perque l'he fet així com la meua conscència de sacerdot m'ha dictat. Qui los vol publicar les rondalles deshonestes, que les publiqui, si té coratge de desafiar la justícia de Déu. Jo no tench tal coratge» (Alcover, 1983: 126).

¹¹ «Jo tot d'una creya que això seria desbary antiliterari, però poch a poch m'arribí a convèncer que allò que me deya l'amich Miralles era lo més avingut, lo únich admissible» (Alcover, 1983: 123)

El canvi de mèdium, d'oral a escrit, té moltes conseqüències en la manera de narrar. A tall d'exemple, una rondalla no es pot explicar de la mateixa manera si es té un públic al davant –amb unes determinades característiques– que si no es coneix la identitat del receptor. Tot i això, es poden endevinar els destinataris de l'*Aplech*, ja que es tracta de la població de l'illa; és a dir, és un receptor homogeni i semblant a Alcover perquè comparteixen l'època i el territori. Les rondalles estan escrites amb el «mallorquí rònech» abans esmentat; per tant, es reproduïxen els trets del mallorquí parlat (Grimalt, 1994: 67). En paraules de Grimalt, (1994: 67) les rondalles transcrits per Alcover «s'apropen a l'oralitat fins al límit permès per la seva condició de textos impresos. Dit d'una altra manera, preserven al màxim els trets de l'oralitat». A això se li afegeix que bona part de la població mallorquina de l'època és analfabeta i accedeixen a les rondalles redactes per Jordi d'es Racó a través de la lectura en veu alta. D'aquesta manera, encara que tinguin el reforç de l'escrit, molt sovint no es desvinculen de l'oralitat (Grimalt, 1994: 67).

En el «Pròlech» del Tom IV de l'*Aplech*, Alcover (1923: 6) comenta unes quantes particularitats ortogràfiques. Com a explicació del fenomen, indica que el sistema ortogràfic del recull de rondalles no és constant perquè la fonètica i la morfologia mallorquines presenten moltes dificultats; per aquest motiu, és difícil trobar un criteri unitari que respongui a tots els problemes lingüístics. En el quart tom hi trobem dues diferències ortogràfiques respecte dels volums precedents. D'una banda, s'empra l'article plural *ets*, que respon a la fonètica real mallorquina, en comptes d'*es*¹². D'altra banda, s'escriu *ey* l'article *hi* i, *eu*, l'article *ho* si van darrere d'un mot acabat en consonant; així doncs, el pronom es diftonga. Aquestes modificacions en la grafia s'introdueixen perquè «les RONDAYES han de marcar l'estat actual i real de la llengua catalana que parlen els mallorquins» (Alcover, 1923, 7). D'aquesta manera, posa èmfasi en la voluntat de reproduir de manera acurada la parla de l'illa en els textos escrits. Esmenta que l'ús d'altres formes es reserva quan l'estil és més elevat i, per tant, l'objectiu no és imitar l'oralitat.

La reproducció fidel del llenguatge oral mallorquí fa que la crítica consideri l'*Aplech* un monument de la llengua. A més, gaudeix d'un èxit profund entre la població mallorquina, la qual cosa reafirma la semblança entre la llengua impresa i la que es pot

¹² Alcover (1923: 6) planteja aquesta pregunta retòrica: «¿qui som nosaltres per pegar cossa ni batcollada a un mot de nissaga i de formació popular d'una genuïnitat tan indiscutible com aquest plural *ets* /els)?».

sentir al carrer (Grimalt, 1994: 67). En aquesta línia, Alcover (1923: 5-6) demostra l'agraïment que sent cap al públic mallorquí per la bona recepció de l'obra. Explica que l'*Aplech* està concebut perquè els receptors el puguin entendre, ja que està en la seva llengua i respon a la seva manera de viure¹³.

Tot i això, alguns crítics apunten algunes consideracions negatives sobre la llengua del recull, les quals Alcover posteriorment rebutja. Encara que és capaç de descriure les característiques positives de les rondalles de Jordi d'es Racó, Mn. Llorens Riber considera que s'hauria d'haver buscat un llenguatge comú a totes les Balears i no que fos només un retrat de Mallorca. A més, creu que a partir del quart volum no es renova ni el lèxic ni l'estil. El manacorí no comparteix l'opinió de Llorens, ja que considera que la llengua canvia a cadascuna de les illes i que, consegüentment, no es poden reproduir les característiques de tots els llocs alhora. Així mateix, el lèxic que hi imprimeix és el de la realitat, l'oralitat, i no hi busca la innovació. Aquest vocabulari, si primer és desconegut, genera admiració, però un cop llegit, el lector ja l'ha descobert i, per tant, no el pot sorprendre de nou (Alcover, 1983: 132 – 135). Més enllà d'això, un altre crític arriba a assegurar que Alcover s'ha inventat el vocabulari de les rondalles. No cal dir que aquesta afirmació és un despropòsit (Alcover, 1983: 135 – 136).¹⁴

6.3. Les traduccions de les rondalles

Alcover publica tretze toms de rondalles, el primer volum dels quals surt a la llum l'any 1896. Després de la mort del mallorquí, Francesc de Borja Moll en publica onze més, és a dir, un total de vint-i-quatre toms que conformen l'*Aplech de rondalles mallorquines* (Perea, 2016: 53).

S'han traduït les rondalles mallorquines a diverses llengües. En tots els casos es realitza una traducció parcial de l'obra, és a dir, se seleccionen unes quantes rondalles de l'*Aplech* que es traspassen del català a una altra llengua. Concretament, es tradueixen les rondalles al castellà, anglès, francès, alemany, rus, txec, romanès i japonès (Perea, 2016: 53).

¹³ En paraules d'Alcover (1923: 5-6): «ho feym de tot per dirlos les coses així com ells elze conceben, elze senten, elze diuen i elze viuen».

¹⁴ Alcover afirma: «el meu llenguatge no era cap invenció meua, ni exclusiu de la meua família, sinó el llenguatge de mon poble nadiu y de Mallorca en general» Alcover, 1983: 136).

Per a aquest treball ens centrarem en les traduccions al castellà i a l'anglès.

6.3.1. Traducció al castellà: Teodor Llorente Falcó

Teodor Llorente Falcó és un periodista i advocat valencià. Destaca per haver dirigit el diari *Las Provincias* a partir de la mort del seu pare, Teodor Llorente Olivares, i per la publicació de diverses obres relacionades amb València. El periodista tradueix algunes de les rondalles recollides per Alcover al castellà. Les traduccions es recopilen en dos volums diferents: *Cuentos maravillosos*, de l'any 1914, i *Nuevos cuentos maravillosos*, de l'any 1928. En el primer dels volums hi trobem les següents rondalles: «El jorobado y el gigante», «Hilito de oro», «El caballito de los siete colores», «El infante que hacía ocho», «El lobo y la oveja», «El amor de las tres naranjas», «La mulita de plata», «La historia de las tres hermanas y el gigante», «La Buenaaventura» i «El cazador de pajaritos con red» (Perea, 2016: 56). El segon volum conté aquestes narracions: «Los tres hermanos y los nueve gigantes», «Juanón, el bobo», «El tío Bautista, el aragán», «La fortuna del tío Tomás», «El estudiante de la cueva de Salamanca», «La figurita de madera», «¿Vale más madrugar que a misa no faltar?», «La joven y el dragón», «Perico el bendito», «Bernardo y la reina usurpadora» i «La fregona».

Llorente Falcó manté una relació epistolar amb Alcover entre 1911 i 1929. En una carta del 8 de juny de 1913, Llorente Falcó demana permís al manacorí per traduir algunes de les rondalles al castellà. L'objectiu d'aquesta publicació és que les rondalles arribin a tota Espanya; pretén que s'hi incloguin il·lustracions i que els destinataris siguin els nens¹⁵. En una altra carta posterior adjunta les traduccions que ha realitzat. Més endavant, quan ja s'ha enquadernat el llibre, també l'hi envia (Perea, 2016: 55-56).

En aquestes epístoles dirigides a Alcover, Llorente Falcó fa esment en la qüestió lingüística. Explica que la traducció és una tasca complicada perquè les rondalles contenen moltes expressions marcadament dialectals. En paraules de Llorente Falcó: «No desconozco la dificultad de la empresa, porque nunca ha de llegar, ni de lejos, á ser la traducción lo que es el original, máxime cuando tendré necesidad para adaptarlos al

¹⁵ Llorente escriu: «La idea es publicar media docena de cuentos, bien ilustraditos, para los niños, pues bien merecen esas hermosísimas producciones mallorquinas que se popularicen por toda España y que no sean sustituidas por la literatura popular de otros países, cuando con orgullo podemos ofrecer tan rico tesoro» (Perea, 2016: 55).

castellano modificar algunas expresiones y he de tropezar con la obscuridad de algunas palabras, de uso marcadamente local» (Perea, 2016: 55). Per aquest motiu, demana a Alcover poder-li preguntar el vocabulari que no comprèn. Una vegada traduïdes, explica al mallorquí que les traduccions tindran errors perquè no va poder trobar cap diccionari el qual pogués consultar per resoldre els dubtes lèxics (Perea, 2016: 55-56).

Com a introducció a *Cuentos maravillosos*, trobem el text escrit per Llorente Falcó «Advertencias al que leyere». S'hi indica que les rondalles existeixen des de fa segles i tenen un caràcter popular. D'aquesta manera, la transmissió és oral; tot i això, Alcover les recull per escrit, sempre optant per la fidelitat a les rondalles contades de forma oral. Encara que totes les narracions del seu volum parteixin d'Alcover, Llorente Falcó explica que la procedència dels textos no s'ha de limitar a la seva mallorquinitat, sinó que té una dimensió espanyola i, també, arriba fins a terres desconegudes. En el seu interès pel folklore, recorda que hi ha molta tradició de contes populars a València, els quals també convindria compilar. Quant a la distribució del volum, considera que els destinataris del recull són els nens, i no els erudits folkloristes (Llorente Falcó, 1914: 5-9).

Si ens fixem en la mateixa opinió del traductor sobre la seva tasca, veiem que no ha realitzat una traducció literal del text, encara que no volgués perdre el valor original. Tot i això, considera que no ha complert el seu propòsit, ja que amb el canvi de llengua també es produeix un canvi d'ambient, el qual passa del rural al burgès, perquè hi puguin accedir tots els nens, de totes les llars. La traducció fa que, respecte al text base, hagi de «despojarles de sus rudas vestidures campesinas», la qual cosa comporta que es perdi «la frescura y la originalidad de aquel de quien fué engendrado» (Llorente Falcó, 1914: 7).

6.3.2. Traducció a l'anglès: George Ezra Dane i Beatrice J. Dane

George Ezra Dane i Beatrice J. Dane són el matrimoni que fa una selecció de rondalles mallorquines i les tradueixen a l'anglès. George Ezra Dane és advocat i centra el seu interès en temes de Califòrnia, el seu lloc de procedència. El títol del recull és *Once There was and was not*, el qual remet a l'inici de les rondalles «això era i no era»¹⁶; malgrat aquesta tria, la majoria de les narracions de l'*Aplech* comencen amb la frase «això era» (sense el «i no era»). Els autors de la traducció en anglès empren la forma «Once

¹⁶ Perea (2016: 61) afirma: «recordem que, de la nòmina alcoveriana, sols hi ha 36 rondalles que comencin així, i només una va aparèixer en la traducció de Dane».

there was and was not» perquè coneixen bé l'obra d'Alcover i, al mateix temps, consideren que és un títol més complet i atractiu que no pas un hipotètic «Once there was», que coincidiria amb bona part dels inicis de les rondalles (Perea, 2016: 60-61).

En la traducció anglesa hi trobem els següents títols: «The Wolf and the Sheep», «The Well of the Moon», «Light of Earth», «The Castle of Thou Shalt Go and Not Return», «The Three Lazy Brothers», «The Old Man in the Moon», «The Soldier Who had served two Years», «The Flower of Life», «The Three Counsels of King Solomon», «The King's Choice», «The Sad Princess, the Green Birds, and the Old Granny of Capdepera», «the Boy who Would a Robber Be» i «Queen Pumereta's Magic Ring» (Perea, 2016: 60-61).

Com a introducció al volum *Once There Was and Was not*, hi ha l'apartat «Foreword». Aquí, els Dane expliquen que van fer un viatge a Mallorca. A l'illa mediterrània hi troben nombrosos vestigis del passat i coneixen bona part del folklore. La parella fa un amic, Don Pablo, qui els introdueix en aquest món i, encara més, els presenta Alcover. Reconeixen el valor de la figura del manacorí, ja que ha recollit les rondalles de la boca de la gent del poble «adding to them from his lively imagination and his keen but sympathetic sense of humor» (Dane i Dane, 1931: 8-9).

Quant a la qüestió lingüística, els traductors no desenvolupen quins mètodes han emprat per a traduir. Tot i això, valoren la bellesa de la llengua de les rondalles per la seva musicalitat, la qual consideren que no es pot trobar a l'anglès¹⁷ (Dane i Dane, 1931: 9).

La secció de «Foreword» acaba amb un esment a la gratitud que senten per don Pablo i Alcover. A més, hi assenyalen els destinataris del seu volum que, com en el cas de les traduccions de Llorente Falcó, són els nens. En últim lloc, la introducció finalitza amb un acabament característic de les rondalles, traduït a l'anglès: «if we never meet together here again, may we all meen in Glory. Amen» (Dane i Dane, 1931: 9).

Encara que no l'analitzarem amb profunditat en aquest treball, existeix un altre volum que tradueix algunes rondalles a l'anglès. Es tracta del llibre *Folk-Tales of Mallorca*, de David Huelin, publicat l'any 1945. En la introducció al recull, explica la

¹⁷ Vegem-ho en paraules dels traductors: «His language is of the ancient troubadours, and has inspired whatever music of words we may have been able to render with our comparatively harsh and unmusical English» (Dane i Dane, 1931: 9).

llengua de les rondalles d'Alcover: «is therefore the contemporary dialect of Mallorca, which is a slightly archaic variety of modern Catalan» (Perea, 2016: 65). En aquesta edició s'hi inclouen les següents quinze rondalles: «The Old Man from the Cottage», «Why there are Rich and Poor in the World», «How is it that Women have Less Brains than Men», «Saint Vincent ad the Charcoal Burner», «How the Father Prior Forbade Saint Vincent to do Any More Miracles», «The Mother of God and Pilate's Wife», «Veronica and Gamus her husband», «Saint Thomas and Luther», «Peter and the Cake», «How the World was Created», «Acorns and Pumpkins», «The Marine», «The Wheat-Field and Thirty Shillings», «The story of Which Side of a Matress to Lie on» i «The Stones» (Perea, 2016: 65-66).

7. ANÀLISI DE LES TRADUCCIONS

7.1. Traducció al castellà: *Un geperut i un gigant*

7.1.1. Estructura

Entre el text original i la traducció al castellà hi ha diferències d'estructura, les quals poden interferir o no en el sentit de la rondalla. S'han classificat les diferències estructurals en cinc grups: els fragments que no es tradueixen, les incorporacions del traductor, els fragments que passen de narració a diàleg, el canvi de mode enunciatiu a interrogatiu i les traduccions que modifiquen el sentit de l'original.

En primer lloc, en alguns fragments no es tradueix tot el contingut de l'original. És a dir, hi ha informació del text en mallorquí que no s'inclou en castellà. Aquesta opció del traductor implica que una part del text original no arriba al meta i, per tant, els lectors no la podran conèixer. Les conseqüències d'això poden ser més o menys significatives. Es veu en aquests fragments:

Text mallorquí	Sense traducció al castellà
Això era (1)	-
Es gigant, cabey's drets, no s'aturava de dir: ¡El dimoni és aquest geperut! Com l'homo va esser en terra diu: -¿Encara hi posau dubtes de que vos guany i no de poch? (56-59)	-

-No som gayre siulador, diu es geperut, però no vos cregueu qu'm don. No res, comensau. (64-65)	-
Com les hagueren midades, es geperut diu: (95)	-
Se posa mira que mira enfora. (97)	-
-I allà tan enfora tirareu sa barrota? Pregunta's gigant. (107)	-
-No, ell ha de esser ab sa barrota que l'he de engrunar an aquella polissona. N'hi donaran de robarme ses taronges! (112-113)	-
I, si no son morts, son vius, I al cel mos vegem tots plegats. Amèn. (125-126)	-

En segon lloc, el traductor pot optar per ampliar l'explicació que dona al lector. D'aquesta manera, afegeix un contingut que no es pot trobar en l'original i que, consegüentment, és de collita pròpia del traductor.

Text mallorquí	Text en castellà
Això era un gigant qui estava dins un grandíós pinar, I tots es qui s'hi acostaven, los se menjava mes que depressa. Un homo no li bastava per un escura-dents. Arribà que eren pocots es qui s'hi arrambassen devers aquell pinar. Hi hagué un geperut, mes pòlissa que ses genets, qui no menava por a Meco, que un dia va dir: (1-6)	En un dilatado y espesísimo bosque vivía cierto gigante, que era el terror de toda la comarca. Contábanse por millones los hombres que se había comido. Nadie era tan osado que tuviese el atrevimiento de pisar el bosque, pues era seguro que desaparecería en el estómago de aquel gigante, que se zampaba a una persona como si fuera un garbanzo. Enteróse de lo que ocurría un jorobado, más valiente y atrevido que todos los que vivían por aquellos alrededores, y un día, ante la admiración de las gentes, exclamó: (1-8)
-	Y allá se fue con su hacha. (12)
-	-¿Qué haces ahí, jorobado del demonio? (16)
Es gigant mes de mitx cremat i per sortir de aquells emblavins, com confiava de safalcarlo amb una altra cosa a on ell estava ben segur de guanyar, digué: (60-62)	El gigante no salía de su asombro, pero procuraba disimularlo, y al oír las palabras retadoras de su contendiente, aparentando mucha tranquilidad, le contestó: (54-56)

En tercer lloc, alguns fragments que en mallorquí apareixen redactats com a narració es traspassen al castellà mitjançant el diàleg. El contingut és el mateix, però canvia la forma.

Narració en mallorquí	Diàleg en castellà
Componen de provarse a botar. (26)	-Decid, pues: ¿queréis que probemos quién salta más? - No hay inconveniente. - Comenzad vos. (28-30)
Se posa mira que mira enfora. (97)	-Muy bien: ahora me toca a mí... esperad un momento... ¿Será verdad lo que estoy viendo? (89-90)
Es gigant abans de pus raons I acovardat de tot, va dir que se donava, I que li era precis anarse'n a enllestir altres feynes. (114-115)	-¿A mí? ¡Trae, trae mi bastón! ¡Me doy por vencido! ¡pues no es nada, si ni siquiera diviso, a pesar de mi buena vista, todo eso que dices! ¡Vaya una caminata para fin de jornada me disponías! ¡Tírale, si quieres, otra cosa...! (102-104)

En quart lloc, en dos diàlegs diferents, els personatges s'expressen en un mode enunciatiu en l'original mallorquí, però la intervenció es traspassa a l'interrogatiu en castellà. El canvi de mode té com a resultat que en castellà els personatges semblin més cordials entre ells.

Mode enunciatiu en mallorquí	Mode interrogatiu en castellà
Sobre tot, vos defiy a qualsevol cosa. (20)	¿por qué no aceptáis un desafío conmigo? (25-26)
-Botarem aquest pi. (28)	- ¿Te parece que saltemos aquel pino? (31)

En cinquè lloc, la traducció al castellà no és sempre fidel a l'original, la qual cosa comporta que es canviï el sentit de la rondalla. Així doncs, en el primer exemple és el gegant qui proposa de retre's a una altra prova, mentre que en la traducció ho suggereix el geperut.

Text en mallorquí	Traducció al castellà
Es gigant mes de mitx cremat i per sortir de aquells emblavins, com confiava de safalcarlo amb una altra cosa a on ell estava ben segur de guanyar, digué: -No res, provem-nos a siular. (60-63)	-¿Qué os parece? – le dijo el jorobado, no sin pensar interiormente en la suerte que había tenido de no estrellarse. - ¿No sabíais con quién jugabais el dinero,

	verdad? ¿Qué decís ahora? ¿Queréis desafiarnos a otra cosa? (51-53)
-Ah idò! esclamá es geperut - ¡Ja vos deya jo que siularia mes fort, I que vos guanyaria de massa...! No, I ara vos torn defiar a tirar enfora... -¡Ja estich massa defiat! diu es gigant. -¿Vol dir vos donau de tot? esclamá es geperut. I tantes n'hi digué, que's gigant allargà'scoll a una altra provatura. (88-92)	El gigante había llegado ya a cobrarle miedo a aquel enano ridículo; pero le sabía mal darse por vencido, y pensando, creyó encontrar una prueba de la que podría salir muy fácilmente victorioso y recobrar todo lo perdido. -Nada, vaya una última prueba – prorumpió. – Veamos quién de los dos tira más lejos esta barra de hierro, que pesa cien quintales, y que es la que me sirve de bastón. (80-85)
-I jo l'he d'anar a dur? (109)	-Pero, ¿irás tú por ella luego?

7.1.2. Marca de l'oralitat

La rondalla alcoveriana destaca per una forta presència de l'oralitat en el text. Per aquest motiu, és freqüent trobar-hi interjeccions, les quals, sovint, es tradueixen al castellà. Així mateix, en altres casos és el text castellà el que afegeix onomatopeies o expressions de caràcter oral que no apareixen a l'original mallorquí.

Text mallorquí	Traducció al castellà
Oy (11)	-
¿I ara? (13)	¡Uy! (18)
¡Su ara! (14)	¡Uy! (19)
-	¡zas! (34)
-	¡Psch! (66)
¡Ay! (...) ¡Ay dich! (83)	¡Ay, mi cabeza! (75)

A *Un geperut i un gigant*, hi podem captar la presència del lector o oïdor, a qui es dirigeix el narrador. En canvi, en castellà no hi ha cap al·lusió al receptor de la rondalla. En el primer cas esmentat, «¿Què me'n direu?», el narrador es dirigeix al receptor de la rondalla en el text mallorquí. Per contra, en la traducció castellana, el geperut pregunta «¿Qué os parece?» al gegant, i no al públic. Els altres casos en què el narrador interpel·la el lector o oïdor de la rondalla no es tradueixen al castellà.

Presència del receptor en mallorquí	Traducció al castellà
-¿Què me'n direu? (50)	-¿Qué os parece? (51)

I vos assegur (85)	-
Què me'n direu? (120)	-

Malgrat que en la traducció castellana s'hi trobin aquestes aproximacions a l'oralitat, hi ha passatges que costa de concebre com a discurs parlat; per contra, semblen propis de la literatura escrita. Sobretot ho veiem en els paràgrafs narratius i descriptius, molt més que en el diàleg, que imita l'oralitat. Així doncs, a diferència de la rondalla mallorquina, es distingeix la llengua de la narració de la del diàleg, que és més informal. Hi apareixen oracions subordinades, així com un lèxic més elevat que el del català. D'aquesta manera, s'empra l'expressió «no pudo menos de exclamar» (74) o es parla del gegant com al «burlado contendiente» (73-74).

7.1.3. Frases fetes

En el text mallorquí es poden trobar diverses frases fetes, la qual cosa és símptoma de la col·loquialitat del text. Els refranys s'utilitzen sobretot en contextos orals i col·loquials i són, al mateix temps, una mostra de la riquesa lèxica del text. Les frases fetes poden no tenir una traducció equivalent en una altra llengua, motiu pel qual s'ha de recórrer a fórmules distintes, però amb un significat equivalent.

Llorente Falcó, en la majoria dels casos, escull expressions amb un significat semblant al de la frase feta mallorquina. Així doncs, no busca dites del castellà que tinguin el mateix sentit, sinó que parafraseja l'original. A tall d'exemple, la frase feta «No menava por a Meco» té el significat de 'no tenir por de ningú' (DCVB, s. v. *Meco*) i es tradueix per «más valiente y atrevido», que no és un refrany, però té un sentit equivalent. En cap cas s'opta per traduir paraula per paraula. La traducció al castellà és força lliure, per això hi ha canvis en l'estructura de la rondalla; cosa que fa possible que alguns refranys no tinguin traducció al castellà.

Frases fetes o expressions en mallorquí	Traducció al castellà
Més pòlissa que ses genets (5)	-
No menava por a Meco (5)	Más valiente y atrevido (6)
Cent mil llamps (14)	Cien mil rayos (20)

T'engloiré amb una xuclada (15)	De un bocado (20)
¿Sabeu què teniu vos? Llengo! (16)	¿Sabéis con quién estáis hablando? (22)
Vengué de nou (18)	Dejó sorprendido (24)
Una mica d'homo (21)	-
Prendre sa fua (29)	Dio una corrida (33)
No li foren bons doblers (33)	No le hicieron ninguna gracia (38)
Mes aferrat que una pegellida (41)	Se había agarrado (45)
Botí a l'ayre com un coet (44)	Lanzando por los aires (45)
Se n'anà a perdre de vista (45)	-
Tengué tranch (51)	-
Seria fet una coca (52)	-
Cabeys drets (56)	-
Sortir de aquells emblavins (60)	-
Ho dich p'es vostro bé (73)	-
Fermat ben estret (74)	-
Dureu sa post an es forn (77)	-
S'ho arribà a beure (79)	-
Amb una grapada (85)	Rápidamente (76)
En feya d'espants (85)	Verdaderamente espantado (76)
Allargà's coll (92)	-
¿I ara què és tant de mirar? (98)	¿Pero qué mires? (91)
En faré una coca (106)	Aplastarla (96)
Qui ha de menester foch, ab sos dits los cerca (110)	Eso os toca a vos (101)
Prengué es bobiot (116)	Tomó el camino (105)
Ben alerta (122)	-
Esserhi de mes (124)	Para evitar el encuentro (110)

7.1.4. Canvis lèxics

A continuació, s'observen alguns canvis lèxics entre el mallorquí i la traducció castellana. Es tracta de mots o expressions que s'han traduït per alguna forma que no té el mateix significat que la del text en mallorquí o que pot resultar més vague.

A través de les mostres recollides en el quadre, es veu com no sempre s'encerta en la traducció, ja que no és del tot precisa o no recull el mateix significat que l'original. Per comentar alguns exemples, dir un «pinar» és més específic que un «bosque», o «nadie» no equival a «pocots». En el text mallorquí s'indica «se fa cent passes enfora»; en canvi, en castellà es confon, ja que es diu que és el pi el que mesura cent metres. Així mateix, es canvien les «branques» de l'arbre per la «falda».

Expressions i mots en mallorquí	Traducció al castellà
Pinar (1)	Bosque (1)
Pocots (3)	Nadie (3)
Pòlissa (5)	Valiente y atreviso (6)
Orde (12)	Permiso (6)
Se fa cent passes enfora (29)	El pino señalado media cien metros de altura (33)
Aviat la tendreu (36)	Nada tan sencillo (39)
Pi (37)	Árbol (40)
Passes (49)	Metros (47)
Branques (51)	Falda (47)
Mes de mitx cremat (60)	No salía de su asombro (54)
No res (63)	Vaya otra prueba (57)
De tres hores lluny (67)	A tres leguas de ahí (63)
Ses oreyes vos esclataran en sanch i ets uys vos botiràn (75)	Os van a reventar unos y otros (68)
Ja vos deya jo que siularia mes fort (88)	¡Es mucho pulmón el mío! (78)
Ses cases (116)	Su casa (106)
Perque ja no sabia com sortirme d'aquella provatura (117)	Que le había dejado salir en bien de tantas y tan arriesgadas pruebas (107)

7.1.5. Mots dialectals

En el text d'Alcover s'hi troben paraules marcadament dialectals. En aquest quadre es poden observar les solucions emprades per traduir els mots d'àmbit local. La traducció de Llorente és força lliure; així doncs, no es recorre a frases equivalents, sinó que sovint es canvia el text. S'expressa el mateix contingut, però de forma diferent. Per aquest motiu, com es demostra en el quadre de sota, moltes paraules dialectals no es

tradueixen en castellà. En els casos que sí que es tradueix, es fan servir paraules del castellà estàndard, sense que es puguin associar a un territori concret.

Mots dialectals	Traducció al castellà
Homo (2)	Hombres (2)
Devers (3)	-
Fenerós (8)	-
Arreveixin (19)	-
Brassetjades (25)	-
Enfora (29)	-
Fua (29)	Corrida (30)
Doblers (34)	-
Cucuyó (37)	Copa (41)
Cossa (43)	-
Momprendre (46)	-
Embarriolarse (51)	-
S'escapullà (52)	-
Tomversa (52)	-
Emblavins (60)	-
Safalcarlo (61)	Iba a dejarlo tamañito (59)
Revel·ler (71)	Jorobado (64)
Balitre (72)	-
Gisco (81)	-
Enfloca (81)	Arrojó (73)
Defiar (89)	¿Os dais por vencido?
Defiat (90)	Darse por vencido (81)
A s'entrellum (99)	Allà a lo lejos (92)
Embuyós (102)	-
Afretura (104)	-
Pus (106)	-
Polissona (113)	-

7.2. Traducció a l'anglès: *Una al·lota desxondida*

7.2.1. Estructura

Entre l'original mallorquí i la traducció anglesa hi ha alguna diferència d'estructura. Tot i això, el traductor es manté bastant fidel a l'esquema de la rondalla d'Alcover.

Alguns fragments de la rondalla que no estan traduïts a l'anglès. Les parts que no es tradueixen són prescindibles per al sentit del text, ja que tenen poca importància en el transcurs de la narració. A més, quantitativament, es deixen de traduir poques frases.

Text mallorquí	Sense traducció a l'anglès
-¿Que anau a Manacor? diu el Rey. - Sí-fa, diu aquell. (21-22)	-
que pegava pe's pits, i a redols tapava ets homos, amb una espigada fora mida. (42- 43)	-
-¡Endavant! diu el Rey, i ha de esser un sopar de primera. (74)	-
i ja no viurà pus que per patir, que ès sa mort pitjor de totes. (119-120)	-
-I aviat, que us ho diré, (137)	-

En algun cas, es matisa el sentit en la traducció, però sempre són diferències mínimes. Hi ha un canvi de plural a singular i un canvi de mode: d'imperatiu a desideratiu.

Text en mallorquí	Traducció a l'anglès
-¿Que no la porem veure? (65)	“May I not see her? (66)
i mos hem de casar plegats. (159)	and I wish to marry you. (157)

7.2.2. Marca de l'oralitat

En la rondalla alcoveriana hi ha marques de l'oralitat. Com s'ha comentat, una característica rellevant de l'*Aplech* és la voluntat de reproduir la llengua parlada. Per aquest motiu, a *Una al·lota desxondida* hi ha interjeccions i onomatopeies, les quals es poden traduir o no a l'anglès. A tall d'exemple, es tradueix «fosca d'auga» per «man». En una ocasió, a la traducció anglesa s'afegeix el vocatiu «my brother», el qual denota familiaritat.

Text en mallorquí	Traducció a l'anglès
Zas (27)	-
¡Fosca d'aua! (46)	“Man!” (45)
-	My brother (57)
¡Fosca! (58)	-

A *Una al·lota desxondida*, el narrador es dirigeix en dues ocasions al lector o oïdor de la rondalla. En la traducció es manté en un cas la presència del receptor; es tracta d'una pregunta retòrica que es trasllada a l'anglès. En l'altre cas, no es tradueix l'al·lusió al receptor. Així doncs, es conserva parcialment aquest tret oral de la narració d'Alcover.

Presència del receptor en mallorquí	Traducció a l'anglès
Contau (78)	-
I el Rey ¿què fa?	What do you suppose the King did?

7.2.3. Frases fetes

Com a mostra dels trets orals i col·loquials de les rondalles, al text mallorquí hi ha una sèrie de frases fetes o expressions. En alguns casos es tradueixen per refranys en anglès. Per exemple, «El se mirava de dalt a baix» es trasllada amb la frase feta «looked him up and down»; «ben ver», per «plain to see» o, «no treu portal a carrer», per «is out of his wits». En altres casos es canvien les dites per expressions amb un sentit similar, encara que no siguin frases fetes. Així doncs, «camina caminaràs» es tradueix per una expressió com «walking slowly» o, «pendre ets atapins», per «set out once again». També es pot veure com algunes frases fetes es tradueixen de forma literal, és a dir, paraula per paraula. Malgrat que es pugui entendre el significat en la traducció, s'empra un refrany que no existeix en la llengua meta. Es poden citar com a mostra d'això les frases fetes «a on treu cap» traduïda per «where do you carry your head» i, «no du mes colcadura que sa des cavall de Sant Francesch», per «he had no other mouth than the horse of Saint Francis».

Frases fetes o expressions en mallorquí	Traducció a l'anglès
Cerca qui cerca per tot (4)	Look and look as he would (4)
Feyen por de lletges (5)	Were ugly enough to frighten anyone (5)

Es seu cap era un carabassot buyt (6-7)	Had heads as empty as gourds (6)
Veure-se mes de mitx endidalat (8)	Did not know what to do (7)
De qualsevol manera (13)	As a man of the people (12)
Ab so cavall d'En Cama i sa mula d'En Taló (15-16)	His legs his only horse, and his back his only pack mule (14-15)
Camina caminaràs (17)	Going on and on (16)
S'en anava daixo daixo (17-18)	Walking slowly (16)
El se mirava de dalt-a-baix (24)	Looked him up and down (23)
Li surt de sa boca lo que li sortia des cor (33)	Could no longer withhold his curiosity (34)
Li semblà una bona bajaranada (34)	Must have been put in jest (35)
A on treu cap (35)	Where do you carry your head (36)
Pendre ets atapins (39)	Set out once again
Fora mida (43)	-
No hi ha remey (51)	There is no help for it (50)
No du mes colcadura que sa des cavall de Sant Francesch (53-54)	He had no other mouth than the horse of Saint Francis (53-54)
Camina caminaràs (55)	They walked and walked (55)
Ralla qui ralla d'assí d'allà (70)	Talking on and on, of this and that (71)
Fosca negra (70)	After dark (71-72)
Ben ver (78)	It was plain to see (78)
Nova de trinca (84)	Quite new (85)
Fort i no't mogues (85)	Whether she would or not (86)
Tiren junta (87)	Talked over (88)
Sa fia tenia unes mans beneides per aguiar (90)	The daughter's hands flew (91)
Ab quatre grapades (90)	In four winks (91)
Donar part a la nit (100-101)	-
Contà fil per randa (106)	He told, one after the other (108)
Conversant conversant (111)	Talking on and on thus (113)
Bon de veres (119)	For good and all (121)
No treu portal a carrer (133)	Is out of his wits (134)
Tu qui treus cara per ell (135-136)	You are so taken with him (136)
Sebre comandar bé sa barca (137)	Conduct well the affairs of the family (146-147)
Ha d'esser tota cames (148)	Must be all legs (147)

Fer anar ses coses enderch (147-148)	Keep the house in order (148)
Fa una mala fi d'anys (158)	For many years (158)
Ab sos cabeyes drets (160)	With their mouths agape (159)
Per un vent (160)	At one moment (159)
Se va fer s'esclafit (165)	-

7.2.4. Canvis lèxics

Alguns mots del mallorquí no es tradueixen amb precisió a l'anglès; per contra, en el text meta es canvia el sentit respecte a l'original. A tall d'exemple, només cal observar el títol per veure aquest canvi de significat. Encara que no vulgui dir el mateix, el títol anglès es pot relacionar amb el contingut de la rondalla. Malgrat això, es podria haver respectat l'original. En el cas d'aquesta narració, sovint no es tradueixen amb exactitud –o no es tradueixen directament– els topònims de Mallorca;

Expressions i mots en mallorquí	Traducció a l'anglès
<i>Una al·lota desxondida</i> (0)	<i>The King's choice</i> (0)
Auberjó (11)	Inn (10)
Cap a Manacor (15)	From La Ciutat for Manacor ((13-14)
Devers Xorrigo (17)	-
Algayre (26)	A village (26-27)
Se calaren un ou frit (38)	They ate some bread and cheese (39)
Tímbola de vi (38-39)	A bottle of wine (39-40)
Xorrigo (108)	-
Pit (143)	Heart (143)
Amichs (156)	A friend (155)
Allò (161)	This man (160)
Per llarch (167)	For everyone (168-169)

7.2.5. Mots dialectals

La major part de les paraules dialectals troben un equivalent en la traducció anglesa. Tot i això, mai es recorre a mots d'àmbit local o marcadament col·loquials. En

canvi, s'acostumen a traduir per paraules de l'estàndard anglès. En algun cas no es tradueixen els mots dialectals, però és en una minoria dels casos.

Mots dialectals	Traducció a l'anglès
Al·lota (1)	Girl (2)
Desxondida (1)	Clever (2)
Garrida (2)	Beauty (3)
Gallardia (2)	Grace (3)
Auberjó (11)	Inn (10)
Manco (12)	Least (10)
Devers (17)	-
Colcar (23)	Ride (21)
Calaren (38)	Ate (39)
Juch (64)	Match (64)
Aguiar (90)	-
Atura (98)	Took (100)
Moix (99)	Cat (101)
Pus (106)	No longer (108)
Desengavatzarse (106)	-
Aydar (111)	Aid (112)
Dobbés (128)	Money (128)
Enflocà (141)	Went on thus (140)
Emperons (151)	Trials (151)
Soscayres (151)	Temptations (151)
S'espitxa (164)	Took leave (164)

7.3. Traducció castellana i anglesa: *Es llop i s'euveya*

7.3.1. Estructura

Entre la rondalla original i les traduccions hi pot haver algunes diferències d'estructura. Una d'aquestes discrepàncies és que alguns fragments del text original mallorquí no es tradueixen al castellà o a l'anglès. Encara que es tracti d'una informació que no arriba al receptor del text en castellà o anglès, no és imprescindible.

Mallorquí	Castellà	Anglès
Petitoy però ben atxarevit (4)	-	Tiny, but nice and fat (4)
-¿I tu, què hi dius? demanen an es llop, que feya uyots ferm. (23-24)	-¿Y tú qué contestas? – pregunto la zorra al lobo. (33-34)	-
Es llop estigué encorregut de desfer sa paraula de sa raboa, i acalà es cap. (35-36)	-	-
-¡Duys pedres, ara que le hi tenim! diu sa raboa a s'euveya i es menet. (82-83)	-	“Bring stones, now that we have him here!” said the Fox to the Sheep. (97-98)

En altres ocasions es produeix l'efecte contrari, ja que el traductor afegeix un contingut que no existeix en el text de partida. Es pot agregar informació només en la traducció castellana o en l'anglesa, tot i que en una ocasió passa en les dues alhora.

Mallorquí	Castellà	Anglès
-	Al verla tan ufana con su hijo, dando un gran bostezo, exclamó: (6-7)	-
-	-	“No” said the Wolf, “I think I had best eat him now. If I wait until the next time I am hungry, I may not be able to catch him; and when I am able to catch him I may not be hungry as I am now”. (13-17)
-	Però éste callaba, sin apartar la vista del corderillo. (36-36)	The Wolf said nothing but stood watching them suspiciously. (31-32)
-	Al ver que su protectora llegaba sin la pieza de queso. (66-67)	-
-	Muy alarmada ante el temor de no poder saborear la ofrecida pieza de queso. (82-84)	-
-	-	The Sheep bade farewell to the Fox and went home to her little Lamb; and as the Fox went on his way he was heard to say in his fox-like way, A promise is but

		a shadow, which only a fool takes in trade.” (108-112)
--	--	--

En un cas, el text original està redactat mitjançant una narració, però es tradueix al castellà a través d'una intervenció de diàleg.

Mallorquí	Castellà	Anglès
Es llop no hi va fer dos mots. Tantes eren ses ganes que tenia d'aquella fogassa, que se posa dins es poal. (72-75)	-No me parece mal pensado- replicó el lobo, que rabiaba ya por apoderarse de aquella hermosísima pieza. (95-97)	The Wolf said no other word. So eager was he to set his teeth into the cheese that he jumped right into the bucket. (86-88)

7.3.2. Marca de l'oralitat

A *Es llop i s'eiveya* s'hi poden trobar diferents mostres d'oralitat: hi ha interjeccions, vocatius, onomatopeies i expressions del narrador. Com es pot veure en el quadre, en alguns casos no s'han traduït al castellà. Per contra, sempre es traspasa a la traducció anglesa. Tot i això, no es fa sempre amb el mateix sentit, ja que «foy» no equival a «Good Master Fox», que és un vocatiu. En la traducció anglesa s'afegeix alguna onomatopeia: «Spishety-splash!» i «plaf».

Mallorquí	Castellà	Anglès
¡Foy! (17)	¡Pues nada de ello! (25)	Good Master Fox (24)
¡Vaja, parla! (25)	Venga, habla (37)	I propose (33)
Beneyta (51)	¡No seas simple! (68)	Foolish one (60)
Homo sant de Deu! (60)	-	My brother Wolf! (72)
¡vaja quina passada! (61)	¡no es chasco el que concluye de ocurrirnos! (80-81)	See what has happened! (73)
¡per avall mes que depressa! (78)	-	-
Rum-tu-tu-tum (79)	-	-
-	-	Spishety-splash! (93)
-	-	Plaf! (100)
¡bramuls! i ¡grinyols! (85-86)	-	And the Wolf growled and yelped (101)

¡pedres! (86)	-	And the Fox and the Sheep threw down Stones and more Stones! (102-103)
---------------	---	--

7.3.3. Frases fetes

Els traductors han optat per diferents estratègies per traslladar les frases fetes del text base al meta. En alguns casos simplement no es tradueixen. En d'altres, s'escull un refrany de la llengua meta amb el mateix sentit; a tall d'exemple, «anava prim de panxa ferm» es tradueix per «con más hambre que maestro de escuela» o «aixamplà es potons» per «stretched his legs». En la majoria de casos es busquen expressions que tinguin un significat equivalent; no són frases fetes, però es vol mantenir el significat. Així doncs, «diga una paraula» es tradueix en castellà per «dejar el asunto en mi mano» o «i no n'hem de resar pus» es tradueix en anglès per «it is decided, then».

Mallorquí	Castellà	Anglès
Anava prim de panxa ferm (4)	Con más hambre que maestro de escuela (4)	A lean and hungry Wolf (2)
No m'és passat res p'es canyó (6-7)	Para mi extenuado estómago, que no ha visto nada en todo el día (10-11)	Nothing has passed my throat all day (6-7)
Comens a veure bellumes (7)	Me está gruñendo (12)	-
Diga una paraula (20-21)	Dejar el asunto en mi mano (29)	Say a few words (28)
Cristo parlava i estava a la creu (25-26)	Cristo estaba en la Cruz y hablaba (38-39)	-
I no n'hem de resar pus (34)	Y no se hable ya más (48)	It is decided, then (43-44)
Acalà es cap (36)	-	-
Prengueren per son vent (37)	-	Parted (46)
No tenses mal-de-caps (43)	No te calientes la cabeza (56)	Have no headaches over this (50-51)
Vens de buyt (50)	Vienes de vacío (65)	Have come empty handed (58-59)
No tenses ansi (51)	No seas simple (68)	Never fear (60)
Ben peus alts (58-59)	-	-
S'ho va beure (67)	Creyó (87)	Thought (79)
No hi va fer dos mots (72)	No me parece mal pensado (95)	Said no other word (86)
Aixamplen es potons (77)	-	-

Fer es bategot (80-81)	Luchar con el agua (105)	Splashing and snorting like one mad ((95-96)
Aixamplà es potons (88)	-	Stretched his legs and died (107)

7.3.4. Canvis lèxics

Tant en la traducció castellana com en l'anglesa es pot haver recollit un significat que no és exactament igual al del text base. Així doncs, encara que no impliqui un canvi radical, hi ha matisos que es perden en la traducció. Per exemple, «una quinzena de dies» no és el mateix que «a few weeks». De la mateixa manera, el tractament entre els animals és diferent en mallorquí que en anglès, ja que en el text base se'ls dirigeixen com a «Llop» o «Euveya», mentre que en el text meta hi ha un tractament més formal: «Master Wolf» i «Mistress Sheep».

Mallorquí	Castellà	Anglès
Berenar (6)	Merienda (9)	Supper (6)
Una quinzena de dies (11)	Quince días (18-19)	A few weeks (11)
¡Alabat sia Deu! (14)	¡Alabado sea el Señor! (21)	Good day and good year! (20)
Ès massa tenre (19)	Esté más crecido (28)	Become more fatter and juicy (27)
Llop (26)	-	Master Wolf (33-34)
Euveya (27)	Oveja (40)	Mistress Sheep (35)
Pou de Sa Gruta (32)	Pozo de la gruta de Cambrils (46)	Well of Sa Gruta (41)
Ni mos tocarà un pèl (54)	No tengas ningún cuidado (72)	He will not Touch a hair of our hides" (64)
¡Què ha d'esser estat! (63)	¡Casi nada! (85)	What is wrong? (75)

7.3.5. Mots dialectals

En el text d'Acover hi ha una sèrie de mots marcadament dialectals. Algunes paraules no es tradueixen. Malgrat això, quan sí que hi ha traducció, es recorre a paraules de l'estàndard, i no locals.

Mallorquí	Castellà	Anglès
Menet (4)	Corderillo (6)	Lamb (4)

Petitoy (4)	-	Tiny (4)
Atxarevit (4)	-	Nice (4)
Bellumes (7)	-	-
Raboa (12)	Zorra (20)	Fox (18)
Pus (27)	-	More (34)
Encorregut (35)	-	-
Aygo (57)	Aguas (75)	Water (69)
Guaitar (64)	Asomaos (86)	Look into (75)
Amollarthi (71)	Bajaseis (91)	Get into (84)
Poal (71)	Pozo (92)	Bucket (84)
Assutxuaixí (76)	-	-
Potons (77)	-	-
Enfonyar (80)	Cayó (104)	Sank (94)
Xalests (90)	-	-

8. CONCLUSIONS

Les conclusions s'estructuren a partir del binomi que ha configurat el treball: la traducció del dialecte i la marca de l'oralitat. Per arribar a les consideracions finals es fan paral·lelismes entre la traducció castellana i anglesa, ja que els mètodes i criteris de traducció poden no coincidir.

En primer lloc, s'analitza la manera que s'ha traduït el dialecte. D'acord amb la tradició en l'àmbit de la traducció, normalment s'omet l'element dialectal del text base per tal que el receptor rebi millor el text. Els traductors castellà i anglesos de l'*Aplech* segueixen aquest criteri, ja que decideixen traduir el text a la varietat estàndard de la seva llengua. Aquesta opció comporta la pèrdua de la riquesa del lèxic mallorquí i de la territorialitat cultural que comporta. D'aquesta manera, mentre que el text d'Alcover només es pot ubicar en una zona concret, les traduccions podrien estar ambientades en múltiples llocs del domini lingüístic castellà i anglès.

En el text de partida de les rondalles s'hi inclou un nombre considerable de frases fetes, la qual cosa caracteritza el llenguatge oral de l'època, ja que antany s'empraven molts més refranys en la llengua quotidiana. La millor resposta que els traductors han trobat a aquest repte es recórrer a frases fetes pròpies del castellà i anglès, de manera que

s'utilitzen formes fixades, com en mallorquí, però que responen a la realitat de la llengua meta. En canvi, en les ocasions que no han traduït els refranys es perd una forma genuïna de la parla i la riquesa lèxica que comporta.

En les rondalles hi ha referències a algunes localitats de l'illa. L'opció d'incloure els topònims en la traducció és un mecanisme senzill per recordar l'origen en el qual es van concebre les narracions als lectors del text meta. En el cas de la traducció anglesa, es conserven alguns topònims, però no se'n tradueixen uns altres. En el cas del castellà, es tradueix el topònim *Pou de Sa Gruta* per *Pozo de la gruta de Cambrils*. Com que Cambrils no és cap localitat de Mallorca, no sembla adequat afegir aquest indret en la traducció.

En segon lloc, la idea d'Alcover de reproduir les rondalles a través del canal escrit respon a una necessitat de conservació. Malgrat això, en l'obra del mossèn, aquestes narracions no es desvinculen del seu origen oral, ja que estan concebudes per llegir en veu alta i s'hi inclouen les característiques de la parla. Per aquest motiu, en algunes rondalles hi apareix la intervenció del narrador, el qual es dirigeix al públic i n'espera una resposta. Aquest element no es conserva en absolut en la traducció castellana, però sí que es manté, de manera puntual, en l'anglesa.

L'expressió del text base és una reproducció fidel de la llengua parlada. El text traduït a l'anglès resol millor aquesta qüestió que el castellà, ja que es tradueix d'una manera força literal. Fins i tot, a *The Wolf and the Sheep*, quan s'afegeix un paràgraf final, es fa palesa la moralitat de la història, cosa que encaixa amb la concepció de les rondalles mallorquines. Per contra, l'expressió de la rondalla castellana no sembla respectar les necessitats del llenguatge oral, ja que utilitza una forma i un llenguatge excessivament literaris. Per aquest motiu, es creu que no serviria per llegir en veu alta. Tant el castellà com l'anglès tradueixen algunes onomatopeies i interjeccions del mallorquí i, fins i tot, n'incorporen de noves. Aquests trets lingüístics són propis de l'oralitat, motiu pel qual és important mantenir-los. En general, la traducció anglesa és una mica més fidel, més sensible, als trets característics.

S'ha pogut comprovar que l'element dialectal no es trasllada a les traduccions. Algunes característiques de l'oralitat sí que es mantenen en la traducció, principalment en l'anglesa, però és difícil d'imaginar-se la lectura en veu alta de les rondalles en castellà. Tot i això, s'ha de tenir en compte que la gestació de les versions en aquestes llengües ronda la centena d'anys, moment en el qual no hi havia una teoria de la traducció tan

desenvolupada. Així doncs, en l'actualitat, es podrien traduir de nou les rondalles, però tenint al cap els estudis que defensen incloure el dialecte en la traducció, ja sigui a través del mecanisme de traduir dialecte per dialecte o de traduir un dialecte per un registre.

BIBLIOGRAFIA

AGOST, Rosa (1998). «La importància de la variació lingüística en la traducció». *Quaderns: revista de traducció*, 2, pp. 83-95.

ALCOVER, Antoni Maria (1923). *Aplech de Rundayes mallorquines d'en Jordi des Recó* (vol. 4). Palma de Mallorca: Estampa de N'Antoni Rotger.

ALCOVER, Antoni Maria (1983). «Com he fet mon Aplec de Rondaies mallorquines». *Randa*, 14, pp. 121-136.

AZEVEDO, Milton, M. (1998). «Orality in translation: Literary dialect from English into Spanish and Catalan». *Sintagma: revista de lingüística*, 10, pp. 27-43.

BOIX, Emili (2006). «Els Pigmalió catalans de Joan Oliver i Xavier Bru de Sala: dues aportacions separades per quaranta anys». *Els Marges: revista de llengua i literatura*, 55-80.

BRIGUGLIA, Caterina (2013). *Dialecte i traducció literària. El cas català*. Vic: Eumo Editorial.

DANE, George Ezra i DANE, Beatrice, J., trad. (1931). *Once there was and was not*. Garden City, New York: Doubleday, Doran & Company, Inc.

GIUGLIANO, Marcello i ALSINA, Victòria (2019). «La traducció de la variació lingüística i de l'oralitat ficcional en la versió catalana de *Moby Dick* per M. Antònia Oliver». *Anuari TRILCAT*, 9, pp. 3-31.

GRIMALT, Josep Antoni (1994). «Les “Notes de rondaies” de mossèn Alcover, entre l'oralitat i l'escriptura». *Revista d'etnologia de Catalunya*, 4, pp. 58-67.

GRIMALT, Josep Antoni (1996). «Introducció». Dins A.M. Alcover, *Aplec de rondaies mallorquines: d'En Jordi d'es Racó*. Palma de Mallorca: Moll, pp. 7-26.

JULIÀ, Josep (1994). «Dialectes i traducció: reticències i aberracions». Dins: BACARDÍ, M. (ed.). *Actes del II Congrés Internacional sobre Traducció*, pp. 561-574.

LLORENTE FALCÓ, Teodor, trad. (1914). *Cuentos maravillosos*. València: Establecimiento Tipográfico Domenech.

MARCO, Josep (2002). *El fil d'Ariadna. Anàlisi estilística i traducció literària*. Vic: Eumo Editorial.

PEREA, Maria Pilar (2016). «Les traduccions a l'anglès i al castellà de les *Rondaies mallorquines* d'Antoni M. Alcover». *Anuari TRILCAT*, 6, pp. 53-75.